

BEZ IZLAZA I BEZ SAVEZNIKA: POBUNE U FRANCUSKIM PREDGRADIMA

With no Way out and with no Allies: Riots in French “Banlieues”

ABSTRACT Riots in French “banlieues” can be properly understood only within a context of the French economic and social history in the last few decades. “Trente glorieuses”, the increase of the immigrant population, French “welfare state” and urban politics, the effects of the economic crisis of the 70`s, dismantling and marginalization of the working class environment, concentration of the unemployment and poverty in the “banlieues”, segregation and ghettoization – these are the necessary elements of any sociological interpretation of the actual crisis. Between the “urban poverty” and the riots, several mediations have also an important impact: new security policy and police violence – the evolution of Welfare state towards the Penal state, new forms of racism and social exclusions, inefficiency of the “Republican model of integration”, suburban youth sub-culture as an attempt of neutralizing the growing stigma etc. Persistent treating of a segment of citizenry as suspect, intrinsically prone to violence – as potential enemies, could prove to be, in the future, a self-fulfilling prophecy.

KEY WORDS urban riots, urban poverty, marginalization, segregation, ghettoization

APSTRAKT Pobune u francuskim predgradima mogu se razumeti samo u kontekstu ekonomske i društvene istorije Francuske u poslednjih nekoliko decenija. “Trente glorieuses”, rastući imigracioni talasi, “socijalna država”, urbana politika, potom posledice ekonomske krize sedamdesetih, destrukcija i marginalizacija radničke sredine, koncentracija nezaposlenosti i siromaštva u predgradima, segregacija i getoizacija – neophodni su elementi sociološke interpretacije sadašnje krize. Između “urbanog siromaštva” i pobuna deluje i niz medijacija, institucionalnih ili više difuznih, kao što je nova politika bezbednosti i policijsko nasilje, zaokret od “države blagostanja” ka “represivnoj državi”, novi oblici rasizma i društvenog izopštavanja, neefikasnost “republikanskog modela integracije”, omladinska potkultura predgrađa kao pokušaj neutralizacije rastuće stigme itd. Uporno tretiranje jednog dela građana – omladine imigrantskog porekla iz predgrađa – kao sumnjivog, “prirodno” sklonog nasilju i kao potencijalnog neprijatelja – moglo bi se u budućnosti pokazati kao samoispunjavajuće proročanstvo.

KLJUČNE REČI urbane borbe, urbana beda, marginalizacija, segregacija, getoizacija

Uvod

Ono što je novo u pobunama iz novembra 2005. u odnosu na slične nemire u Francuskoj u poslednjih četvrt veka, jeste njihova ekstenzija u prostoru i vremenu. Dok su raniji nemiri bivali lokalizovani u okviru jedne četvrti i trajali po dve-tri noći, novembarski nemiri su trajali više od dve nedelje, a već krajem prve nedelje su se proširili na oko 150 predgrađa (sva na listi tzv. „osetljivih četvrti“ – „quartiers sensibles“) širom zemlje. „Repertoar“ glavnih oblika nasilja uključio je spaljivanje (privatnih) automobila i vandalizam uperen protiv javnih institucija – škola, autobuskih stanica, sportskih objekata i igrališta, autobusa, te ozbiljne okršaje licem u lice sa policijom i vatrogascima.¹

Cilj ovog teksta je osvetljavanje nekih osnovnih strukturalnih faktora („long scale temporality“), nezaobilaznih u svim pokušajima socioloških interpretacija pomenutih zbivanja, kao što su destrukcija ili marginalizacija „narodnih“ ili radničkooklasnih sredina, koncentracija masovne nezaposlenosti u njima, rastuća društvenoprostorna segregacija i getoizacija predgrađa, posledice pooštavanja zakona o bezbednosti i imigraciji, i različiti oblici diskriminacije.

Nastanak predgrađa tokom 1950-ih i 1960-ih

Tokom čitavog 20. veka pojmovi grada i modernosti bili su u Francuskoj sinonimi. Intenzivna industrijalizacija, praćena dramatičnim ruralnim egzodusom, uz konstantan rast životnog standarda, pojačavala je ideju o potencijalno neograničenom društvenom progresu.

Izgradnja HLM blokova² u predgrađima³ na periferiji velikih industrijskih gradova tokom 1950-ih bila je konkretan izraz vere u neograničen rast i progres. Ova naselja bila su nesumnjiv napredak u uslovima života francuske radničke klase koja je ubrzano napuštala prenatrpene i nehigijenske „bidonvilles“ naseljavajući se u novije, bar za ono vreme moderno opremljene suburbane stambene komplekse,

¹ Dva glavna događaja su bila „okidač“ za novembarska dešavanja. Prvi je bila smrt dva mladića magrebskog porekla u severnom pariskom predgrađu Clichy-sous-Bois, u trafo-stanici u koju su se sakrili tokom jedne policijske potere, što je bilo doživljeno kao katalizator nepravdi svih vrsta kojima je izložena omladina iz predgrađa, a drugi je bio rečnik koji je upotrebio N. Sarkozy, ministar unutrašnjih poslova, govoreći o „šljamu“ i „ološu“ („la racaille“) od kojeg treba (kao snažnim paročistačem) očistiti predgrađa.

² Habitation à loyer modéré: stanovanje po niskoj ceni u opštinskim stanovima, što bi u SAD odgovaralo izrazu „low rent housing“ ili, uobičajenije, „low income housing“.

³ „Banlieues“ zapravo označava gradiće (u SAD su to „towns“) na obodu grada („City“) i njih ne treba mešati sa američkim predgrađima („suburbs“). Dok za Amerikance „suburbs“ evocira viziju srednjoklasne stabilnosti, „les banlieues“ ima konotaciju onoga što se u SAD zove „inner cities“, naime asocira na koncentraciju siromašnih, često rasnih i etničkih manjina, nasilje, getoizaciju, beznade.

doživljavajući selidbu i kao oblik ili izraz uzlazne društvene pokretljivosti, stepenicu ka višem društvenom statusu, koji će se, za mnoge od njih, kasnije iskazati u kupovini sopstvene porodične kuće („pavillon“) u bliskom, polururalnom susedstvu, oslobađajući mesto za nove doseljenike, sve više sa Magreba, a zatim i iz Turske i subsaharske Afrike. HLM blokovi, tzv. „grands ensembles“ sa najmanje 500 (na samom početku, a ubrzo i sa 5000 i 10 000) stanova, bili su modernistički utopijski element u društvenom životu, centralizujući stanovanje, snabdevanje (tržni centri), škole i rekreaciju u neposrednoj blizini velikih industrija u kojima su njihovi stanovnici bili zaposleni, a u finansiranju ove izgradnje, osim države, učestvovala su i velika industrijska preduzeća.

Koncentrišući hiljade ljudi na malom prostoru, građeni na brzinu, od betona i prefabrikovanih elemenata, danas uočljivo fizički propali, sa problemima prokišnjavanja i pokvarenih liftova, sa lošom zvučnom i termičkom izolacijom, sa isto tako propalim pratećim objektima, HLM blokovi („les cités“), uz nekoliko korbizijanskih izuzetaka, nisu prijatno mesto za život. Nedostatak lokalnog kapitala, povremeni sitni kriminal i „nasilje nad svojinom“, doveli su do zatvaranja tržnih centara izgrađenih u središtima naselja, a male trgovačke radnje danas se češće zatvaraju nego otvaraju. Paralelni razvitak „neformalne ekonomije“, u vidu ilegalnih buvljaka sa hranom, odećom, preprodajom ukradene robe, ilegalnim taksi servisom, trgovinom drogom itd., doprinosi atmosferi depresije, bede, društvenog egzila i bezizlaza.

Iako se često nalaze u neposrednoj blizini velikih saobraćajnica, pruga i puteva, ove četvrti žive u naglašenoj izolaciji. Vozovi se tu ne zaustavljaju, a do priključka za autoput ili do autobuske stanice često treba preći nekoliko kilometara. Izgrađeni u blizini industrijskih kompleksa, tamo gde je zemljište bilo najjeftinije, postavljeni radialno u odnosu na gradski centar, ti blokovi su vrlo slabo povezani, retkim autobusima i vozovima između sebe, i istovremeno su daleko od centra, što pojačava osećanje izopštenosti njihovih stanovnika. Intenziviranju ovog osećanja danas, bez sumnje, doprinosi i stroga kontrola i nadzor (kamere, policija, žandarmi) na stanicama i u vozovima i autobusima koji vode u centar.

U prvo vreme, tokom 1950-ih i 1960-ih godina, „les cités“ su bili multirasna i multinacionalna naselja gde se lokalna solidarnost prevashodno zasnivala na zajedničkoj klasnoj pripadnosti, a ne na etničkim ili religijskim sličnostima.

U doba pune zaposlenosti i nedostatka radne snage, francuski patronat je masovno pozivao u pomoć imigrante, a država se uključivala tek kasnije, „après coup“, legalizujući njihov boravak u zemlji⁴. Doprinos ove strane imigracije francuskoj privredi je ogroman (Noiriel, 1998: 78, Mucchielli, 2001: 96).

⁴ Tako je strana populacija od sredine 1950-ih do sredine 1970-ih udvostručena, a broj imigranata sa Magreba porastao je šestostruko, sa 200 000 na 1 200 000, pa od stranih zajednica alžirska zajednica postaje druga po veličini u zemlji, posle portugalske, a u sledećoj deceniji (po donošenju zakona koji je omogućio spajanje porodica - „le regroupement familial“) ju je i prerasla.

Posledice krize iz 1970-ih

Sa ekonomskom krizom 1970-ih i deindustrijalizacijom periferije velikih gradova, snovi o uzlaznoj mobilnosti pretvorili su se u košmar fizičke i ekonomske stagnacije. Procenat radničkih industrijskih zaposlenja smanjio se sa 50% 1954. na 20% u 80-im. Nezaposlenost se praktično udvostučuje svakih 5 godina, dostižući 500 000 1968, jedan milion 1976, 2 miliona 1982, 3 miliona 1993..., uz 4 miliona tzv. „emplois précaires“ (privremeni, povremeni poslovi, poslovi sa skraćenim radnim vremenom, „staževi“ – rezervisani, pre svega, za žene i mlade itd.).

Privredna kriza pogodila je strane radnike više nego bilo koju drugu društvenu grupu: oni su bili otpušteni prvi i njihova stopa nezaposlenosti već na početku ovog perioda dvostruko je viša nego kod francuskih radnika. U izvesnom smislu, oni su bili „amortizeri krize“ koja bi, bez njih, mnogo teže pogodila francuske radnike.⁵

Transformacije tržišta rada 1970-ih i 1980-ih najviše su pogodile deo starijih NKV i PKV radnika, s jedne strane, i sve veći broj mladih koji izlaze iz škole bez sticanja diplome, sa druge. Ovaj dvostruki fenomen veoma često pogađa iste porodice. Danas je nezaposlenost omladine (16 do 24 god.) u proseku dvostruko viša (20%) od nacionalnog proseka (oko 10%), a među omladinom u „les cités“ iznosi oko 40%, ponegde čak 70%. Stopa nezaposlenosti mladih bez diploma ili samo sa niskim stručnim (tipično radničkim) kvalifikacijama CAP i BEP⁶ u prvoj godini nakon napuštanja škole dostigla je 60% već 1984. godine. Ipak, još uvek tokom 1980-ih većina mladih očekuje stalan posao i perspektivu, iako je jedan deo među njima već rezigniran i oseća posledice velike školske podele (Mucchielli, 2001: 97).

No, za razliku od 1960-ih, danas nije reč o tome da se nađe najbolji mogući posao, nego bilo kakav posao. Period „trideset slavnih godina“ nakon rata („trente glorieuses“) je obećavao da će se živeti bolje nego što su živeli roditelji, da će se imati bolji posao, veća plata, bolje zdravlje, više dokolice..., no ta perspektiva se u poslednjih četvrt veka preokrenula, što pothranjuje osećanja nesigurnosti i socijalne tenzije.⁷

Na početku 1990-ih, polovina mladih od 25 godina koji su poreklom sa Magreba i nemaju francusko državljanstvo bila je nezaposlena, među onima koji su stekli državljanstvo nezaposleno je bilo više od 30%, a među onima koji su ga stekli

⁵ Posebno su bili pogođeni radnici sa Magreba, koji su, na samom početku, i većinom kao NKV radnici, bili apsorbovani u velika industrijska preduzeća, pre svega u automobilskoj industriji. Nasuprot njima, Portugalci, Turci i Azijati više su bili povezani u etničko-porodične mreže uzajamne pomoći i prateću praksu nasleđivanja radnih mesta u malim građevinskim preduzećima, restoranima, sitnoj trgovini itd.

⁶ Certificat d' aptitude professionnelle, Brevet d' études professionnelles.

⁷ Znak koji ne vara: stopa samoubistava se povećala i promenila svoju strukturu po prvi put u savremenoj istoriji. Dok je ranije kontinuirano rasla sa starošću, bivajući najviša kod osoba u podmaklim godinama koje žive same, danas je najviša kod mladih osoba između 20 i 40 god. Reč je o „nasilju nebudućnosti okrenutom ka samom sebi“ (Mucchielli, 2001: 124).

po rođenju (*ius soli*) više od 20%. U potonjim godinama situacija se samo pogoršavala. Najpre, strukturalni razlog: dve trećine mladih poreklom sa Magreba su sinovi radnika, te su njihove šanse za uzlaznu mobilnost, kao i kod dece francuskih radnika, veoma male. Statistički gledano, *cadres supérieurs* čiji su očevi radnici gotovo da ne postoje. Sa druge strane, uprkos raširenom stereotipu o detetu imigranata kao neuspešnom u školovanju, dobro zasnovana istraživanja pokazuju da, kada je ista klasa (društvena sredina) porekla, ova deca imaju isti školski uspeh kao i deca Francuza (Duru-Bellat i Van Zanten, 1999: 40). No, ostaje društvena činjenica: socijalna mobilnost kod dece radnika je veoma retka.

Drugi razlog leži u činjenici da su mladi sa Magreba, upravo u želji da ne ponove dramatičan neuspeh svojih roditelja radnika, sada masovno nezaposlenih i zavisnih od socijalne pomoći, u školi nastojali da izbegnu ona stručna usmerenja koja uobičajeno vode ka manuelnom radu i radničkim zanimanjima, a u opštim akademskim usmerenjima nisu uspevali da dođu do relativno visokog nivoa koji bi bio zaštita od radničkog klasnog statusa i nezaposlenosti⁸ (Baudelot i Establet, 2000: 110).

Treći razlog vezan je za diskriminaciju prilikom zapošljavanja.⁹ Reč je o otvorenom ili prikričenom rasizmu poslodavaca, ali i nekih nastavnika i službenika u agencijama za zapošljavanje (tzv. "interim"), koji se kod odlučivanja o zapošljavanju rukovode „transparentnim oznakama njihovog socijalnog porekla“ (boja kože, ime, način odevanja, upotreba žargona i specifičnog akcenta - sve ono što se naziva „le délit de sale gueule“), kao i lošom reputacijom četvrti iz kojih ovi mladi dolaze.

Najzad, četvrti razlog je stav fatalističkog povlačenja, ili pak besnog odbacivanja koji usvaja deo ovih mladih, umornih od bezuspešnog traženja posla ili od nesigurnih, privremenih,¹⁰ slabo plaćenih poslova, često obeshrabreni i neuspehom starije braće i drugova, ili jadnim perspektivama onih koji žive na „minimalcu“ („les smicards“).

⁸ Na primer, sa gimnazijskom maturom tipa G šanse za zaposlenje su iste ili čak manje nego ako se poseduju tipično radničke školske diplome CAP i BEP.

O tipičnoj školskoj karijeri ovog dela omladine vid. S. Baud, (2002) *80% au Bac, et après?* Paris, Seuil.

⁹ U velikom istraživanju koje je sproveo INED, dve trećine ispitanika smatra da postoji diskriminacija prilikom zapošljavanja, i da ona, pre svega, pogađa mlade magrepskog ili supsaharskog porekla.

¹⁰ Posao ima fundamentalnu ulogu kompasa koji strukturise život i omogućava snalaženje u njemu. Nezaposleni pate od generalizovanja traume na sve aspekte svakodnevice: trajna deregulacija upotrebe prostora i vremena, gubitak samopoštovanja, rastakanje veza sa drugima, nemoć da se planira budućnost, osećanje sopstvene nekorisnosti, nedostatak društvenog priznanja itd.

Izolovana predgrađa kao prostor socijalizacije mladih

Kriza iz 1970-ih je jako povećala prostornu segregaciju uzrokujući koncentraciju onih porodica koje su najviše pogođene nezaposlenošću i siromaštvom. Bolje stojeći radnici i pripadnici niže srednje klase su napuštali ove četvrti, delom zbog uzlazne mobilnosti a delom i zato što nisu želeli da žive u kraju sa tako puno imigrantskih porodica. U ovim četvrtima, sada već nazivanim „quartiers de réléation“ („čtvrta proteranih“) ostaju tako samo najsiromašnije, većinom imigrantske porodice, posebno severnoafričke. One već čine 50 do 60 % stanovnika „les cités“, dok „français de souche“ (Francuzi „francuskog“ porekla) postaju izrazita manjina. Deca potonjih sve češće odlaze u privatne i udaljene škole, dok lokalne ZEP („zones d'éducation prioritaire“)¹¹ škole postaju „skladišta za totalne luzere“.

Mladi do 20 godina starosti često predstavljaju trećinu populacije u ovim četvrtima. Između ostalog, i sama arhitektura HLM u „les cités“ ne olakšava vizuelni nadzor odraslih nad decom kada su napolju. I, veoma brzo „...mladi počinju da izgledaju kao stranci i kao nekakva preteća grupa, grupa čije su reakcije nepredvidive i od kojih se treba zaštititi. Sa nestankom ulice, svi međuprostori između privatnog i javnog nestaju. Privatni prostor se svodi na stan koji postaje tvrđava, a javni prostor postaje neprijateljski. Sa te tačke gledišta, mladi i deca postaju jedini pravi stanovnici cité-a, gospodari otvorenih prostora kao što su parkinzi, parkići, prolazi, stepeništa, podrumi...“ (Dubet i Lapeyronnie, 1999: 69).

Roditeljski nadzor je, naravno, otežan i jazom između tradicionalnih porodičnih normi u kulturi roditelja i mladalačke emancipacije koju promovise savremeni porodični model. Postoji, dakle, normativni jaz između generacija. Ali nije samo to u pitanju: društvenoekonomski uslovi života jako utiču na roditeljsku sposobnost nadzora i kontrole. Dugoročno nezaposleni ili privremeno zaposleni, na socijalnoj pomoći ili SMIC-u (minimalnoj garantovanoj plati), očevi imaju osećanje inferiornosti i stida i izvestan stav socijalnog povlačenja. Njihova sposobnost i za spoljašnju (kod suseda, nastavnika, socijalnih radnika itd.) i za unutarporodičnu intervenciju bitno je redukovana, a njihovom normativnom diskursu („...to nije dobro, ne treba to da radiš...“) nedostaje kredibilitet, jer oni jedva uspevaju da prehrane porodicu. Od 1990-ih u francuskoj javnosti veoma često se čuje priča o „demisiji“ roditelja u smislu njihovog odustajanja od funkcije roditeljskog nadzora i

¹¹ ZEP (zone prioritetnog obrazovanja) su ustanovljene u Francuskoj početkom 1980-ih kao varijanta „affirmative action“ zasnovana na ideji da „treba dati više onima koji imaju manje“, što se izrazilo u izvesnom povećanju sredstava za škole u „osetljivim“ predgrađima, te smanjenju broja učenika u razredu s ciljem poboljšanja školskog uspeha. I dalje, međutim, stope napuštanja škole (i školovanja uopšte) su u ovim školama vrlo visoke, smene nastavnika i osoblja vrlo česte, nasilje (reket, krađe, uvrede, fizički napadi...) daleko češće nego u školama u „finim četvrtima“ („les beaux quartiers“). Novija istraživanja utvrdila su visoku povezanost „višestruke viktimizacije“ sa promenom odnosa daka prema školi uopšte. Vid. Debarbieux, 2002: 50-58.

kontrole, kao da je reč o nekoj vrsti „prirodne uloge“ koja je nezavisna od društvenih uslova u kojima se odvija.¹²

Generalni fenomen prostorne segregacije ima još jednu posledicu po mlade iz ovih četvrti, posebno one iz afričkih imigrantskih porodica. To je zapravo fenomen dvostruke segregacije, tj. dvostrukog odbacivanja: i izvan i unutar četvrti. Spolja, to je stigmatizacija posredstvom loše reputacije četvrti, stečena zato što četvrt koncentriše porodice sa kumuliranim hendikepima. Iznutra, sve veća i sve vidljivija koncentracija magrepskih i crnačkih porodica pojačava ksenofobiju najsiromašnijeg dela (bele) francuske radničke klase koja tu još uvek živi i oseća se zarobljenom na samom „društvenom dnu“ te pojačava njenu težnju za distanciranjem.¹³ Upravo 1970-ih u francuskim javnim debatama počinje se koristiti izraz „seuil de tolérance“ (prag tolerancije), u značenju koji se ticao najpre politike dodeljivanja HLM stanova, a potom i prisustva tolikog broja Arapa i crnaca. Tu se zapravo začinje jedan novi talas rasizma i nekoliko godina kasnije dolazi na javnu scenu.

Ovaj rasizam se svakodnevno ispoljava i verovatno veoma rano počinje da utiče na „konstrukciju identiteta“ dece koja su njime pogođena. Kroz neumerene ksenofobične reakcije („vratite se odakle ste došli“, „bando divljaka“, „ovi baš ne umeju da vaspitaju decu“) izazvane najčešće nekim banalnim incidentom (gurkanje, svađa, tuča, prevrnuti bicikl, loptom razbijen prozor...), koje na početku gledaju sa čuđenjem, nešto počinje da se menja na nivou grupe mladih; ona počinje da se zatvara u sebe i da malo po malo shvata da se ono što oni čine ne prihvata jednako kao kod drugih, i da su oni u suštini različiti. Potvrde ove različitosti kasnije postaju sve brojnije: u školi, prilikom zapošljavanja, na ulazu u diskoteku, u odnosima sa policijom itd. „Francusko društvo nosi u sebi jedan rasizam koji ne želi da prizna“ (Wieviorka, 1992: 27).

Kod mladih koji su njegove žrtve i koji su istovremeno u teškoj društvenoekonomskoj situaciji ranjivosti i neuspeha, taj rasizam logično proizvodi dvostruku reakciju: jedna je revolt, a druga se tiče preokretanja stigme u pozitivni element identiteta.

Nemiri u predgrađima i njihova politizacija

Fenomeni nemira u predgrađima od 1980-ih do 2005. ne mogu se razumeti ako se ne uvidi važnost pitanja rasizma i protivrasizma i ako se ne uvidi politička

¹² Zasigurno, u toj artikulaciji između siromaštva roditelja i njihove (ne)sposobnosti nadzora i kontrole, sa jedne strane, i nejednakosti u odnosu na potrošačko društvo (Mertonov klasični model zadržava svoju pertinentnost) treba tražiti osnovnu osu analize mladalačke delinkvencije u njenim klasičnim oblicima. Fenomeni „obučavanja“ unutar vršnjačkih grupa bili bi dopuna.

¹³ Upravo tu „paničnu“ potrebu za distanciranjem-razlikovanjem („la distinction“) ima u vidu P. Bourdieu kada govori o „stalnom izvoru patnje malograđana“ („source de la misère petite-bourgeoise“)

dimenzija nekih oblika mladalačkog nasilja i delinkvencije. U nekim situacijama nasilje izgleda kao jedini način da se revolt „čuje“. I posebno, nije ni malo iznenađujuće što se taj revolt kristalizuje u odnosu prema policiji.

Danas sveprisutni fenomen „eticizacije“ odnosa mladih iz predgrađa sa policijom u stvari je davnašnji: incidenti su od kraja 1970-ih česti. Policija a priori sumnjiči mlade magrepskog porekla, verujući da su oni većina u mladalačkim bandama povezanim sa delinkvencijom (reč je, pre svega, o upotrebi i preprodaji droga, sitnim krađama, reketu i, naravno, „uvredi ili napadu na osobe koje poseduju autoritet“ (tj. na same policajce) i kontroliše ih mnogo sistematičnije nego druge. Ovo objašnjava neproporcionalno visoku zastupljenost arapsko-afričkih mladića u statistikama o svim etapama policijsko-pravosudnog rada.¹⁴ „Tu postoji jedan *circulus viciosus*: praksa samo pojačava predrasudu na kojoj je zasnovana“ (Mucchielli, 2001: 118). Tako ova omladina postaje „privilegovana klijentela policije“, i taj fenomen diskriminacije ne odnosi se samo na kontrolu i legitimisanje na javnim mestima nego i na istražne radnje koje policija preduzima u „teškim četvrtima“ („quartiers difficiles“).

Scenario sukoba je uvek isti: mladi su ogorčeni kontrolom „au faciès“ koju vrše policajci (obraćajući se sa Ti, često vređajući, ponekad udarajući...) po nalogu da pretraže njihov kraj. Za ove mladiće, kontrola identiteta je zapravo amblem i svakodnevna potvrda rasizma francuskog društva.¹⁵ Incidenti ovog tipa se umnožavaju, ali ih još uvek ne nazivaju pobunama („émeutes“). Odgovor na antiarapski i antimladalački rasizam predstavnika reda jeste sve češći i intenzivniji doživljaj policije kao „neprijatelja“ i kao „okupatora“ kojeg treba izbaciti iz četvrti. Tako zapravo započinje ciklus nasilja: kao ciklus recipročnih izazivanja i provokacija između policije i mladih iz ovih „quartiers rélégués“, koji se ustalio početkom 1980-ih, a zatim se brzo raširio.¹⁶

¹⁴ Precizniji odgovor na pitanje o statističkoj vezi između delinkvencije i imigranata zapravo nije moguće naći s obzirom da policijske, kao i sve druge državne statistike u Francuskoj, beleže samo „nationalité“ (državljanstvo), a ne i podatke o etničkom poreklu, zemlji porekla, veroispovesti itd. Što se tiče drugog „utiska“ koji policajci imaju, naime da većinu pripadnika maloletničkih delinkventnih bandi čine magrepski mladići, metodološki bi bilo ispravno dovesti u vezu broj mladih magrepskog porekla u odnosu na populaciju četvrti: ako se ustanovi da oni (usled procesa getoizacije kvarta i zbog veličine porodica) predstavljaju više od polovine omladine u četvrti, može se očekivati da će oni biti i većina u delinkventnoj podgrupi.

¹⁵ Najčešće „frka“ počinje tokom potere za mladim delinkventom i pokušajem brutalnog hapšenja, što izaziva solidarnost drugih mladića iz kraja, uključujući mnoge koji nemaju policijske dosijee; policija se povlači, zatim se vraća sa pojačanjem i počinje da masovno hapsi. Ponekad ceo kvart, dakle, i odrasli, ustaje protiv policije.

¹⁶ U SAD su ti fenomeni odavno poznati, a u Francuskoj se kasnilo sa priznavanjem problema. Preciznije, problem je nastao tek kada su prvi oblici provokativnih nemira (tzv. „les rodéos“) postali medijski događaj, sa jedne strane, a sa druge, instrument u političkoj debati u kojoj je desnica žurno optužila tada vladajuću levicu za „laxisme“.

Kao što je primetio P. Champagne, interpretacija „urbanog nasilja“ se nametnula 1990-ih godina kao potpuno desociologizovani diskurs.¹⁷ Počev od događaja u Vaulx-en-Velin 1991, pobune su sve više predstavljane kao besmisleno i bezrazložno nasilje („violence gratuite“), kao izazov redu i zakonu (Republici). Već se govori o „zonama bezakonja“ („zones de non-droit“) čija su oznaka droga, bande, i kriminalno ponašanje uopšte koje zaslužuje samo više policijske i pravosudne represije.

Odvojeno od svojih socijalnih uslova, ovo nasilje je kombinovano sa karakteristikama dece magrepskih imigranata navodno nesposobnih za integraciju u francusko društvo. P. Champagne rekonstruiše socijalnu logiku te političke konstrukcije: u uslovima opadanja životnog standarda, pogoršavaju se odnosi između suseda, i lokalna francuska (i evropska imigrantska) radnička populacija („les petits blancs“) iz neposrednog susedstva, iz „pavillons blancs“, počinje da vrši pritisak na lokalne opštinske odbornike tražeći da se pobrinu za te nove probleme (iseljenjem „nepoželjnih“ porodica i grupa), i, uz malu pomoć medija, problem se politizuje. On naime ulazi u političku arenu, postaje ulog u izbornoj igri. I desne i leve partije naveliko uvode u svoje stranačke platforme tzv. bezbednosni diskurs („discours de sécurité“). Parlamentarne delegacije putuju svetom da bi proučile tuđa iskustva, posebno američka, tražeći rešenja koja bi bila, ako ne konkretno, onda bar politički efikasna (na primer, princip „nulte tolerancije“, ideološki važan stoga što snažno reafirmiše autoritet države); (Champagne, 2000: 235-246).

Takva politizacija sigurnosti imala je vrlo realne efekte na uslove života u „osetljivim“ četvrtima i na podizanje tenzije u njima. U političkom kontekstu „ponovnog zauzimanja za Republiku izgubljenih teritorija“ („territoires perdues de la République), institucionalni odgovor bio je – promocija specijalnih intervencionističkih policijskih jedinica čija aktivnost podrazumeva „represiju bez kašnjenja“, saslušavanje i hapšenje iako nije bio prekršen zakon; stalne, ponavljane provere identiteta, ponižavanje, vredanje, katkad udaranje, učestalo hapšenje zbog uvrede ili pružanja otpora organima reda, deportaciju stotina imigranata bez urednih papira (Mucchielli, 2001: 45). Odgovor na to bio je – sistematsko okupljanje mladih tokom policijskih „čistki“ i istragâ, ponekad kamenovanje policije, čemu je sledio novi krug legitimisanja, ponižavanja...

„Les rodéos“ su počeli u lionskom predgrađu Les Minguettes 1981, i podrazumevaju krađu (najčešće luksuznog) automobila, brzu vožnju kroz četvrt, spaljivanje automobila i bekstvo. Spaljivanje automobila se toliko ustalilo da je postalo neka vrsta tradicije i možda oblik inicijacije mladića u vršnjačku grupu i znak vezanosti za četvrt. Kada je 17. novembra Uprava policije objavila da su se pobune smirile, taj sud je bio zasnovan na podatku o „samo“ 98 spaljenih automobila u prethodnoj noći, što predstavlja uobičajeni prosek za jedan dan u godini.

¹⁷ Do tada, pobune u predgrađima mediji su videli kao izuzetne i spektakularne događaje, i eventualno im pripisivali značenje revolta dece „harkis“ (Alžiraca koji su se borili na francuskoj strani za vreme alžirskog rata) u HLM „les cites“ protiv nepravde nanete njihovim roditeljima i njima samima (neposredovanje francuskog državljanstva, na primer).

Mobilizacija hiljada novih policajaca i žandarma koji sada patroliraju „osetljivim gradskim zonama“ – ZUS („zones urbaines sensibles“) narasla je do prave militarizacije predgrađa¹⁸ i dovela do kriminalizacije nekih svakodnevnih uobičajenih praksi, kao što je okupljanje mladih na ulazima zgrada i u parkićima, okupljanje pred salama za molitvu koje su prethodnih godina otvarane u prizemljima zgrada itd.¹⁹

Promene u organizaciji i aktivnostima policije sasvim su čitljive u statistikama: dok se broj kažnjivih dela udvostručio između 1974. i 2004., broj uhapšenih-privedenih zbog kršenja zakona o drogi bio je 39 puta veći, a zbog kršenja zakona o imigraciji (dozvole za boravak i rad) 8,5 puta veći. Istovremeno, broj rešenih slučajeva registrovanih kažnjivih dela opao je sa 43.3% na 31.8%. Ove brojke zapravo govore o tome da se aktivnost policije koncentrisala na sitni ulični kriminal (jer je pojačano njeno prisustvo na ulici) i na pooštreni nadzor nad nekim društvenim grupama.²⁰ Ovoj „intenzifikaciji“ se može pripisati pogoršanje odnosa koje onda pothranjuje tzv. „urbano nasilje“ (Bonelli, 2005: 23).

¹⁸ Godine 1995. policijskim snagama u predgradima dodato je još 200 inspektora „u civilu“; 1999. Jospinova vlada je mobilisala dodatnih 13 000 specijalaca i 17 000 naoružanih žandarma da patroliraju osetljivim urbanim zonama; N. Sarkozy je potom još povećao ove efektivne, naročito nakon 11. septembra (Silverstein i Tetreault, 2005: 8).

¹⁹ Predstava o „le cité“ kao mestu potencijalnih nasilnih pobuna praćena je i rasprostranjenim strahom da su predgrađa postala regrutne zone za borbu džihadista. Taj strah, pojačan 1995. slučajem K. Kelkhala (koji je odrastao u Vaulx-en-Velin-u, jednom od poznatih „osetljivih“ predgrađa), optuženog za podmetanje bombe u Pariskom metrou, a naročito posle njujorškog 11. septembra, koristili su političari sa desnice zbog glasačke podrške i kao argument za jačanje bezbednosnih mera.

²⁰ Početkom 70-ih beleženo je prosečno oko 6000 slučajeva kršenja zakona o drogi, a početkom 90-ih oko 70 000 slučajeva. Prekršiocima su u dve trećine slučajeva prosti uživaoci kanabisa, u 90% slučajeva muškarci mlađi od 30 godina, a polovina od njih je bez zaposlenja, dok su ostali srednjoškolci i studenti, a zatim radnici i službenici. Ovde leži jedna od najflagrantnijih nepravdi u policijskom tretmanu delinkvencije: dok brojne ankete ukazuju da su mladi iz viših i srednjih društvenih slojeva u istoj meri uživaoci droga, njih policija mnogo ređe uznemirava. Dalje, zakone o imigraciji kršilo je u proseku 6000 lica 1970-ih, a početkom 1990-ih 50 000. Ovde nije nužno reći o stvarnom broju ilegalnih imigranata, već o pooštavanju imigracione politike i „zatvaranju granica“. Najzad, treći fenomen koji beleži osetan rast u policijskim statistikama i predstavlja „snažan“ argument u diskursu o porastu nasilja u francuskom društvu, tiče se „napada na osobe“ („atteinte aux personnes“). Od 1972. do 2000. broj ovako klasifikovanih slučajeva je trostruko porastao. No, treba precizirati da su ovi napadi koncentrisani u siromašnim predgradima. I žrtve i počinioci su većinom mladi, nezaposleni ili radnici. U tzv. „les beaux quartiers“, rizik nije porastao. Osim toga, u polovini slučajeva reč je o verbalnom nasilju, u samo 25% slučajeva prisutna je i fizička povreda, a u jednom od dvadeset slučajeva radi se o povredi koja zahteva odsustvo sa posla zbog bolovanja ili hospitalizacije (Muchielli, 2001: 50-67).

Od socijalne ka represivnoj državi

Promena u načinu intervenisanja je imala funkciju: ona je stvorila uslove za „kažnjavanje siromaštva“ ili „proizvodnju ilegalnosti radničke klase“²¹, sa dnevnim efektima u „osetljivim“ predgrađima. Svakodnevne male doze nasilja, učestale racije, zabrinuti pogledi prolaznika... ukratko, to je tretman koji marginalizovanu omladinu još više marginalizuje, uz zatvoreno tržište rada, rezidencijalnu segregaciju, neuspeh u školi (koji bi se takođe mogao analizirati i kao „nevidljiva forma nasilja“). Veza između „urbanog siromaštva“ i „urbanih pobuna“ ne može se razumeti ako se ne uzmu u razmatranje promene u institucionalnim medijacijama za upravljanje onom populacijom koja je najviše pogođena dekonstrukcijom socijalne države. Prioritet koji je dat sigurnosti i bezbednosti (a ne socijalnoj reformi) doveo je do toga da je policija postala jedini agens francuske države sa kojim stanovnici „osetljivih četvrti“ uopšte imaju kontakt. Radi se, dakle, o velikoj promeni u tretmanu siromaštva, o zaokretu od „socijalne države“ (Etat de providence) ka „represivnoj državi“ („Etat pénal“).

Na izvestan način, francuske vlasti su, na nacionalnoj državnoj teritoriji, reprodukovale onu vrstu rasno-etničke segregacije kakva je postojala u nekadašnjim kolonijama, sa „dualnim gradovima“ u kojima su starosedelačke medine držane u potpunoj izolaciji od doseljeničkih evropskih četvrti (iz raznih razloga: bezbednosti, higijene, očuvanja istorijskog nasleđa itd.). Uz pomoć savremene urbane politike i policije, stanovnici „les cités“ se drže u stanju aparthejda, na stalnoj distanci od urbanih-buržoaskih centara (Silverstein i Tetreault, 2005: 8). Ovaj utisak je pojačan revitalizacijom zakona iz 1955. (donetog u doba alžirskog rata), koji omogućava lokalnim opštinskim vlastima proglašenje vanrednog stanja i policijskog časa u „osetljivim četvrtima“, i za kojeg je glasalo 3/4 poslanika francuskog parlamenta u novembru 2005. godine.

Pobune u predgrađima aktualizuju i konfuziju oko dva modela integracije imigranata, već dvadesetak godina prisutnu u francuskoj politici. Klasični republikanski model proklamuje nedeljivost francuskog naroda kao građana Republike („République une et indivisible“) i ne priznaje nikakve rasne, etničke ili religijske razlike u javnoj sferi, ili je prema njima potpuno ravnodušan (one su isključivo vezane za privatnu sferu). Dakle, svi građani Republike jednaki su pred zakonom i niko nema prava na poseban tretman. Ova jednostavna i privlačna ideologija, za koju francuska republikanska elita već dva veka veruje da je večna, postaje sve apstraktnija u suočavanju sa društvom čiji je etničko-rasno-religijski i klasni sastav danas temeljito izmenjen. Na koji način se ostvaruje jednakost u jednom društvu objektivno rastuće nejednakosti, pojačane hijerarhizacije, možda sve više elitističkom, u kojem su šanse za uzlaznu mobilnost jako umanjene čak i za

²¹ Vid. L. Vacquant, 2004. *Punir les pauvres*, Marseille: Agone.

„français de souche“ koji pripadaju nižoj srednjoj ili srednjoj klasi. Kakve su tek šanse potomaka severnoafričkih imigranata da izađu iz geta u predgrađima?²²

Nema sumnje da francusko društvo više naginje asimilacijskom modelu društvene integracije²³ nego modelu kulturnog pluralizma. Ali asimilacija nije moguća bez integracije, a uz pojačavanje različitih oblika ekskluzije integracija zasigurno ne napreduje.

Transformacija tog modela morala bi da uzme u obzir priznavanje postojanja posebnih, specifičnih kolektiva ili grupa koji pate od diskriminacije²⁴, što bi upućivalo na osiguravanje upravo posebnog tretmana, tj. privilegovanog pristupa poslu, obrazovanju, stanovanju itd., dakle neku vrstu „pozitivne diskriminacije“ („discrimination positive“). Oklevanje se vidi i u tome što se pozitivna diskriminacija ne zasniva na pripadnosti rasnoj-etničkoj-kulturnoj manjini (communauté), nego na osnovu mesta boravka (stanovanje u „quartier sensible“).

Tzv. „francuski socijalni model“, koji naglašava „fraternité“ iz čuvene formule, nastao je posle II svetskog rata, u doba „francuskog privrednog čuda“, kada je država bila u stanju da finansira „blagostanje“ koje snažno doprinosi socijalnoj koheziji. Danas, međutim, sa državnim deficitom koji daleko prevazilazi 3% (koji propisuje EU), sa osrednjom stopom privrednog rasta, sa stopom nezaposlenosti koja je među najvišima u industrijski razvijenom svetu, taj model se nalazi pred velikim teškoćama. Preciznije, on je ostvariv samo uz kontinuirani privredni rast praćen i otvaranjem novih radnih mesta (što je nužan komplement politike pozitivne diskriminacije).

U nizu velikih socijalnih faktora koji su uobličili „quartiers de relégation“ nalazi se svakako i pitanje kolektivne akcije i političkog predstavništva. U ovim zonama je socijabilnost karakteristična za svet radničke klase nekadašnjih „crvenih

²² Sociolozi dobro znaju da u situacijama hroničnih privrednih kriza raste značaj tzv. pripisanih („askribovanih“) obeležja u odnosu na „postignuće“ (achievement).

²³ „Integracija“ u značenju koje dobija u svakodnevnom govoru i u govoru političke elite nema veze sa dirkemovskim poimanjem procesa funkcionalnog povezivanja individue sa društvom, već je prosta asimilacija: učiniti „druge i različite“ sličnim većini.

²⁴ Počev od L. Jospina 1997, apstraktne i arogantne varijante republikanskog diskursa ustupaju mesto realističnijem postavljanju problema diskriminacije. Pre svega, diskriminacija se priznaje kao ozbiljan društveni problem kojim se javna politika mora baviti (dakle, on nije automatski rešen Republikanskim ustavom i zakonom koji je zabranjuje). Osnivaju se GELD (Groupe d' étude et de lutte contre la discrimination) i CODAC (Commission departementale d' accès a la citoyenneté) koje bi pomagale žrtvama diskriminacije. Početkom 2005. osnovana je i HALDE (Haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l' égalité). Brojke o procesuiranim i rešenim slučajevima, međutim, ne najavljuju neki veliki napredak u borbi protiv diskriminacije koja je postala endemična u svakodnevnom životu manjina. Predsednici ovih tela, kao i predsednici vlada, uporno se međutim, protive osnivanju moćnih, nezavisnih tela koja bi počivala na etničkom monitoringu, meri za koju se tvrdi da je jako značajna za otkrivanje i sprečavanje institucionalnog rasizma, i na kojoj se temelji rad CRE (Commission for Racial Equality) u V. Britaniji. Vid. A. Hargreaves, *An Emperor with No Clothes*, on line.

čtvrta“ („banlieues rouges“) iz 1950-ih i 1960-ih potpuno nestala. Bogat društveni život je ovde osiguravao sopstvenu koheziju i organizaciju: tu su delovali sindikati stanara (zgrada i blokova), militantni aktivisti radničkog pokreta, komiteti za proslave, brojne sportske i kulturne asocijacije koje osiguravaju medijaciju između stanovnika i državnih opštinskih institucija, i te organizacije su, kao što kaže F. Dubet, od „pukog stanovnika četvrti izgrađivale – građanina“. Sa odlaskom radničke elite i sve većom koncentracijom imigrantske potklase, ove su četvrti izgubile svoje političko predstavništvo. Sada pojedinci, odnosno porodice stoje sami pred lokalnim predstavnicima države u jednom odnosu sve veće zavisnosti (od policije da održi red, od socijalnih radnika da nađu nekakav posao ili staž, od klubova za prevenciju da se pobrinu o deci...).

U tom „le vide sociale et politique“ pokušaće se, početkom 1980-ih, sa novim oblicima kolektivne akcije i organizacije, upravo u naseljima koja su bila simbol siromaštva, nezaposlenosti, delinkvencije i nasilja, kao što su Nanterre, Les Minguettes, severna predgrađa Marseille-a itd., i to upravo među arapskom omladinom koja živi to iskustvo bezizlaza. Počev od predsedničke kampanje 1981, i sa liberalizacijom prava na udruživanje za strance i, takođe, sa počecima „slobodnih“ radio-stanica, medijski i politički se nameće onaj deo aktivista koje čine zagovornici nenasilne akcije i dijaloga. Posle „vrućeg“ leta 1981. i medijski eksploatisanih „rodea“ i izborne renesanse ekstremne desnice na opštinskim izborima u martu 1983, sveštenik Delorme i udruženje mladih iz Les Minguettes, uz podršku Jelisejske palate (F. Mitterand), započinju čuveni marš za jednakost i protiv rasizma koji će proći kroz Francusku između oktobra i decembra 1983, okupljajući 100 000 većinom mladih ljudi koji stižu u Pariz iz Marseja.

U narednim godinama, međutim, ove Beur²⁵ organizacije su se podelile i nižu neuspehe, aktivisti odlaze (često nalaze posao u opštinskim službama), a obični članovi se vraćaju u sumornu svakodnevicu svojih četvrti. Kasnije nastaje organizacija SOS Racisme, direktno podržana od Socijalističke partije, sa velikim rejtingom na javnoj medijsko-političkoj sceni, ali slabo ukorenjena u predgrađima.

U poslednjim godinama, naročito nakon 2002, državno finansiranje lokalnih asocijacija i socijalnih usluga drastično je umanjeno, između ostalog i kao rezultat generalnog „stezanja kajiša“ koje zahteva Evropska Unija²⁶. Sa prestankom finansiranja lokalnih maisons de jeunesse, raznih medijatora i asocijacija za organizovanje sportskih, kulturnih, muzičkih i dr. aktivnosti, dopunske nastave (što

²⁵ Beur je u franc. argotu reč za Arapin, i koristi se od 1980-ih označavajući drugu generaciju magrepskih imigranata, koja tada postaje politički značajna, zahtevajući pravo na puno francusko državljanstvo.

²⁶ Dok su pokušaji strožijih reformi u drugim delovima javnog sektora, npr. redukcija privilegija kod penzionisanja državnih službenika, izazvali velike otpore i štrajkove, to, sasvim očekivano, kod kresanja budžeta za finansiranje „les cités“ nije bio slučaj.

je još više povećalo neefikasnost lokalnih škola), opštinske vlasti su se još više udajile od mladih iz predgrađa.

Dezorganizacija, ekskluzija i bezidentitet mladih u predgrađima

Sumornu svakodnevicu svojih četvrti najpre su mladi, a potom i sociolozi nazvali „la galère“. Jedan od njih, F. Dubet, opisuje to iskustvo svakodnevice polazeći od tri društvene situacije: dezorganizacija, ekskluzija i bes. Dezorganizacija se odnosi na osećanje ovih mladih da žive na jednom trulom, buđavom mestu („pourri“), gde stanuju ljudi koji imaju samo probleme, odrasli koji su neprijateljski nastrojeni prema mladima i između sebe, u degradiranom i tužnom okruženju. Ekskluzija se odnosi na osećanje nemoći, interiorizaciju neuspeha, osećaj da ih je sudbina „pregazila“, sve ono što proizlazi iz akumulacije hendikepa i društvenog odbacivanja. Bes je izraz jednog osećanja potčinjenosti (domination) a ne samo ekskluzije i frustracije. To je potčinjenost „bez lica i principa“, koja ne može voditi ka nekom društvenom pokretu. „Radi se o jednom difuznom osećanju koje se na karikaturalan način ispoljava u susretu sa onima koji inkarniraju društveni poredak i dominaciju. To je ono osećanje koje neutralizuje delinkventni čin uklanjajući stid i frustraciju i čineći taj čin pomalo herojskim...“ (Dubet, 1987: 67). Svi pažljivi posmatrači dešavanja u predgrađima svedoče o tom velikom besu koji kolektivno eksplodira u pobunama sa kojima se francusko društvo sreće od 1980-ih. Protiv koga se bore pobunjenici? „Protiv neprijatelja bez lica. Protiv onih koji ih svakodnevno nipodaštavaju, osuđuju na socijalno nepostojanje i rezervišu za njih budućnost bezizlaza. Svakodnevno okruženje je istkano od nepoverenja i neprijateljstva; budućnost je zatvorena. Nema izlaza. Nema saveznika. Simbolički univerzum predgrađa izražava manihejsku podelu: tužni i poniženi siromasi nasuprot bogatima i moćnima kojima se zavidi (...) Ta dva jaka osećanja, osećanje bezizlaza i svest o prezrenosti, uvek su u korenu besa (besnih nemira) u predgrađima“ (Dubet, 1987: 85).

Danas se, za razliku od 1960-ih godina, ne radi samo o nezaposlenosti, otuđenom radu i frustraciji u odnosu na potrošačko društvo, nego o stvaranju jedne prave kulture ekskluzije, u smislu istovetnog, zajedničkog načina na koji mladi iz ovih četvrti interpretiraju svoje iskustvo. Ta kultura još više zatvara mlade ljude u identitet četvrti, otvara prostor mnogim beznadnim oblicima ponašanja i komplikuje proces generacijske transmisije vrednosti i normi.²⁷ Vežanost za sopstvenu četvrt,

²⁷ „Bande“ (koje su nestajale u doba „resorpcije“ bidonvilles-a u HLM naselja, a od kraja 70-ih ponovo dobijaju na značaju, uporedo sa procesom getoizacije predgrađa), nose nazive prema imenu četvrti i članstvo u njima se zasniva na lokalnoj pripadnosti, bez regrutacije spolja. Radi se o labavo povezanim drušinama sastavljenim od mladića koji su nezaposleni ili su napustili školu i koji „bleje“ po kvartu („hittist – francusko-alžirska argot reč – sinonim za američki izraz „hold the wall“). To su kvartovske mreže ekonomske i socijalne uzajamnosti, sastavljene od „starije“ i

koja se u javnim debatama često vidi kao znak nekakve kulturne i intelektualne zaostalosti, u stvari je sasvim razumljiva. Četvrt je mesto identitarnog investiranja zato jer se ne poseduje bog zna šta drugo. Na izvestan način to je „identitet po default-u“. Mladalački diskurs zapravo upućuje na ambivalentnu sliku predgrađa: ono je i zatvor i sklonište, mesto zatočeništva, ali i mesto društvenog priznavanja. Isto je i sa drugim opštim karakteristikama njihovog sistema normi, kao što je vezanost za „časť“, „reputaciju“ i „muškost“. One igraju utoliko veću ulogu u njihovom traganju za identitetom ukoliko se nema nikakvo drugo mesto identitarnog investiranja: posao, funkcija, titula...

Ova osećanja su se sve više nametala u meri u kojoj je francusko društvo na problem afirmacije identiteta i kolektivne mobilizacije mladih odgovaralo kontinuiranim jačanjem rasizma i dijabolizacijom lika imigranta.

Uprkos činjenici da su većina pobunjenika muslimani (a naročito upornom govoru u nekim medijima, posebno desničarskim, i u većini američkih medija koji su govorili o pobunama u francuskim predgrađima kao o „islamskoj pretnji“, „intifadi“ i „Džihadu“), religijska dimenzija nije prisutna u pobunama. Najpre, pobuna se nije proširila na muslimane koji žive izvan predgrađa. To je sasvim razumljivo u slučaju muslimanske srednje klase koja je napustila „les cités“ i sada živi u mešovitim četvrtima, često i u mešovitim brakovima, i sa užasom posmatra slike spaljenih auta, izvaljene prozore škola i sl. Oni se ne identifikuju sa buntovnicima, iako možda u svom svakodnevnom životu osećaju rastuću islamofobiju (podstaknutu medijima, nekim „dežurnim“ medijskim intelektualcima, kao što je A. Finkelkraut, i delom političkog establišmenta). Ali, što je još zanimljivije, desetine hiljada muslimanskih studenata na francuskim (inače snažno politizovanim) univerzitetima, takođe nisu učestvovala u pobunama, niti ih podržavale, iako mnogi od njih dolaze upravo iz tih predgrađa i imaju razloga da se osećaju frustriranim: „parking univerziteti“ danas ne pružaju velike šanse za uzlaznu mobilnost i manje su nego ikada garancija da će se pronaći perspektivan posao (za razliku od prestižnih „grandes écoles“, koje zadržavaju izrazitu selektivnost („Ni žene, ni manjine, ni deca radnika“)).

Dalje, glavne muslimanske organizacije u zemlji, kao UOIF (Union des organisations islamiques de France) i JMF (Jeunesse musulmanne de France) regrutuju svoje članstvo više među studentima i školovanim pripadnicima srednje klase nego što imaju uporišta u predgrađima. Ove organizacije nisu imale uspeha u

---

„mlade“ braće („les grands et les petits frères“) koje se udružuju u odbrani teritorije od „uljeza“ – rivalskih bandi, policije... U nekim slučajevima starija braća sprečavaju nasilje i vandalizam, ali u slučaju pobuna svi smatraju nasilje „logičnim“ odgovorom na policijsku brutalnost, i pridružuju im se i drugi mladići, koji nisu članovi bande, koji redovno pohađaju školu, rade itd. Samo je tzv. „noyau dur“ („čvrsto jezgro“) češće upleten u trgovinu drogom i ozbiljnije oblike delinkvencije. Širenju trgovine drogom u predgrađima od kraja 80-ih pogodovala je već postojeća tradicija ilegalne trgovine svih vrsta, gde su mreže snabdevanja i preprodaje konstituisane na osnovi lokalne socijalnosti. Vid. Duret, Pascal (1996) *Anthropologie de la fraternité dans les cités*, Paris, PUF.

pokušaju da budu medijatori u novembarskim sukobima. Ponavljani javni apeli za mir, pa čak i fatva koju je objavila UIOF i kojom se "... uskraćuje božanska milost svakome ko uzme učešća u bilo kojoj akciji koja udara na javnu ili privatnu imovinu ili koja može drugome naškoditi", nisu uopšte bili poslušani. Palestinske i alžirske zastave, kao i pokrivke za glavu u stilu Arafata, što su sve obavezni rekviziti u levičarskim demonstracijama u Francuskoj, nisu se videli u novembru 2005, kao što nije bilo ni napada na crkve i sinagoge, a "Alah akbar" se čulo samo od predstavnika muslimanskih organizacija koje su bezuspešno pretendovale da budu medijatori, dok su mladi buntovnici podizali svoje lične karte i uzvikivali da su Francuzi (Roy, 2005: 4).

I leвица i desnica se u Francuskoj žale na tzv. "komunitarizaciju" predgrađa (izrazu "communauté" bi ovde najadekvatniji bio prevod "etnička enklava"), što bi trebalo da znači da se islamske norme ponašanja nameću društvenom prisilom od strane nekih militantnih grupa, pre svega nekih radikalnih imama. Vrlo je verovatno da je nestanak Beur organizacija iz 1980-ih, nakon čuvenog marša za jednakost i protiv rasizma, otvorio prostor za povećanje tog uticaja na mlade. Iako je on za sada marginalan²⁸, rastuće osećanje otuđenja, diskriminacije i odbacivanja može povećati privlačnost više fundamentalističkih interpretacija islama, pa čak dovesti do toga da se, na koncu, getoizacija prihvati kao željeno stanje.

Samoidentifikacija mladih iz predgrađa kao muslimana u mnogim slučajevima je zapravo posledica etničke solidarnosti koja se održava i opstaje zbog društveno ekonomske segregacije i izopštenosti. Naime, izbegavanje stigme povezane sa segregacijom zahteva maksimalno udaljavanje od matične kulture (koja vrši isključivanje) i preokretanje stigme u pozitivni element identiteta.

Nasuprot raširenom mišljenju o tome da ovi mladi nisu voljni da se integrišu i o tome da ih odanost Islamu, kao religiji koja je navodno fundamentalno nespojiva sa principima Republike, čini nesposobnim za integraciju (što je omiljeni argument Le Pena), mnogi podaci iz istraživanja poslednjih godina pokazuju da je druga i

²⁸ To ne znači da ne postoji opasnost od jačanja radikalnog fundamentalizma, koji bi mogao da pojača atmosferu mržnje i frustracije u predgrađima. Tablihsi i salafi, najprisutniji u Zapadnoj Evropi, jesu konzervativni ortodoksni prozelitski pokreti (nazivaju ih i „Jehovinom svedocima Islama“) čiji je cilj promocija islamskog obrazovanja i vaspitanja. Oba međutim insistiraju na tome da vernici treba da se drže po strani u svom odnosu prema javnim institucijama i političkom predstavništvu, uz poštovanje zakona i reda. Sve prisutniji vahabiti pojačavaju manihejsku i hijerarhijsku viziju sveta podeljenog na muslimane i nevernike (kafir) u koje se sada ubrajaju ne samo politeisti kao u tradicionalnom islamu nego i članovi svih nemuslimanskih monoteističkih verskih zajednica, ali i muslimani nepraktikanti. Slika Zapada je uvek negativna: ništa dobro odatle ne može da dođe, ni politika, ni moral, ni kultura. Vid. J. Cesary, 1998. *Musulman et republicain: les jeunes, la France et l' Islam*, Bruxelles: Complexe. Pokret muslimanskih žena "Ni putes ni soumises" ("Ni kurve ni sluškinje") probio se u međuvremenu iz predgrađa do establišmenta definišući mušku dominaciju nad ženama kao centralni problem predgrađa. Ta dominacija nesumnjivo postoji, ali mačizam je odlika svake etničke geto-kulture, nezavisno od religijske pripadnosti (a karakterističan je i za kulturu radničke klase uopšte).

treća generacija magrepskih imigranata u velikoj većini asimilovana u dominantne kulturne norme („matičnu kulturu“) francuskog društva te da je u tom smislu francuski model integracije visoko uspešan. Uporedo sa poštovanjem svog i roditeljskog muslimanskog nasleđa, ova omladina ima iste aspiracije kao njihovi francuski vršnjaci²⁹, ali nemaju jednake šanse da ih ostvare zbog ekskluzije u raznim oblicima. I upravo ta ekskluzija generiše resantiman i bes koje vidimo na delu u pobunama predgrađa.

Osećajući se odbačenim od zemlje u kojoj su rođeni, mladi će logično krenuti u potragu za valorizacijom svog identiteta i dostojanstva u drugu (pot)kulturu, čiji su elementi pri ruci, u islam, na primer (mnogi od njih sada po prvi put odlaze na molitvu i postaju praktikanti), u hip-hop i afro-američku kulturu, rep itd. Ova danas moćna, iako stigmatizovana kultura, povezuje mlade iz HLM naselja u „les cités“ širom zemlje kroz nove načine govora³⁰, oblačenja i novu muziku.

Reperi denunciraju sistem ekonomske, društvene, prostorne i kulturne dominacije čije su oni direktne (usled rasizma) ili indirektno (usled neefikasnosti hipokritske i korumpirane političke elite) žrtve. Policija koja može nekažnjeno da čini sve što hoće i pravosudni sistem koji je štiti predstavljaju se kao simboli dominacije. Rep grupe opisuju svoj svet kao geto i razrađuju ideju o zaveri koja ih zarobljava u ulogu žrtve, prezrene od društva³¹.

Umesto zaključka

Činjenica da u pobunama mladih u francuskim predgrađima nema diskursa koji bi objavio ciljeve, nema programa, lidera, organizacije itd., ne znači da su one bez značenja i smisla. One su zapravo posledica nasilja društva prema jednom delu svoje omladine koji, potpuno svestan svoje situacije, pobunom izražava svoje beznade i težinu pristajanja na njega. Sadašnje nasilje izražava spoj socijalne marginalizovanosti i antipolicijskog besa a uslovi koji su ga generisali će se intenzivirati ukoliko vlade budu i dalje tretirale pobune više kao bezbednosni problem nego kao posledicu širih strukturalnih uzroka. Uporno tretiranje jednog dela

²⁹ Vid. M. Tribalat, 1996. *De l'immigration à l'assimilation*, Paris: La Decouverte/INED.

³⁰ Termin „racaille“ koji je upotrebio N. Sarkozy u značenju „ološ“, „šljama“ (am. „scum“), odavno se upotrebljava u predgrađima u značenju „gangsteri“. Jezik mladih se morfološki poigrava sa standardnim jezikom, pa se „racaille“ pretvara u pesmi grupe NTM u „caillera“ („les cailleras sont dans la ville...“), ali i semantički: unutar cite-a, naime, oni koje zovu racaille zbog njihove umešanosti u trgovinu drogom vide se sa nekom vrstom moralne ambivalencije. Za mnoge mlade iz ovih sirotinjskih četvrti, njihova preduzetnička veština izaziva poštovanje - oni su uspešni u (ilegalnom) biznisu.

³¹ Pažljiviji slušaoci vrlo popularne rep grupe Suprême NTM iz severnog pariskog predgrađa Saint-Denis, koja u svojim pesmama, između ostalog, govori o policijskoj represiji koja oblikuje svakodnevn život u cites-ima širom Francuske (na primer, u „Le monde de demain“ ili u „Qu'est-ce qu'on attend“ iz 1995), verovatno su najmanje bili iznenađeni erupcijom nasilja u predgrađima.

građana – omladine imigrantskog porekla iz predgrađa – kao sumnjivog, „prirodno“ sklonog nasilju, kao potencijalnog unutrašnjeg neprijatelja moglo bi se u budućnosti pokazati kao samoispunjavajuće proročanstvo.

Literatura

- Baudelot, Christian, Establet, Roger, (2000). *Avoir 30 ans en 1968 et 1998*, Paris: Seuil
- Beaud, Stéphane (2002). *80% au bac. Et après?*, Paris: Seuil
- Bonelli, Laurent (2005). Les raisons d' une colère, *Le Monde diplomatique*
- Bourdieu, Pierre, dir., (2001). *La misère du monde*, Paris: Seuil
- Cesary, Jocelyne (1998). *Musulman et republicain: les jeunes, la France et l' Islam*, Bruxelles: Complexes
- Champagne, Patric (2000). Violence visible, violence invisible in: Ferenczi, *Faut-il s' accomoder de la violence*, Bruxelles: Complexes
- Debarbieux, Eric (2002). La violence en milieux scolaire: statistiques officielles, victimations et multivictimations, *Cahiers français* No. 308, pp. 50-58.
- Dubet, François (1987). *La galère: jeunes en survie*, Paris: Fayard
- Duret, Pascal (1996). *Anthropologie de la fraternité dans les cités*, Paris: PUF.
- Duru-Bellat, Marie, Van-Zanten, Agnes (1999). *Sociologie de l' école*, Paris: A. Collin
- Hargreaves, Alec (2005). *An Emperor with No Clothes*, <http://www.riotsfrance.ssrc.org>
- Mucchielli, Laurent (2001). *Violences et insécurité: Fantômes et réalités dans le débat français*, Paris: La découverte
- Noiriel, G. (1998). *Le creuset français. Histoire de l'immigration*, Paris: Seuil
- Roy, Olivier (2005). *The nature of French Riots*, <http://www.riotsfrance.ssrc.org>
- Silverstein, Paul, Tetreault, Chantal, (2005). *Postcolonial Urban Apartheid* <http://www.riotsfrance.ssrc.org>
- Tribalat, Michèle (1996). *De l'immigration à l'assimilatio* , Paris: La decouverte/INED
- Vacquant, Loic (2004). *Punir les pauvres*, Marseille: Agone
- Wieviorka, Michel (1992). *La France raciste*, Paris: La découverte
- Wieviorka, Michel, dir. (1999). *La violence en France*, Paris: Seuil